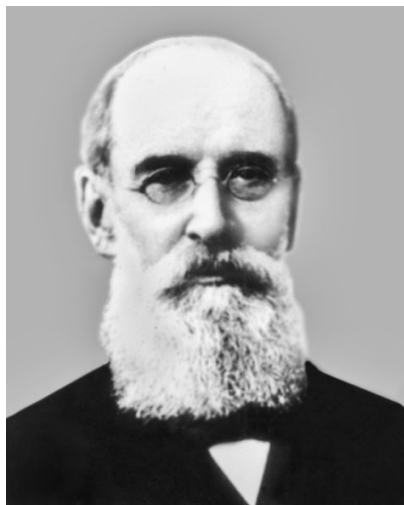

МИРНИЙ Панас (справж. — Рудченко Панас Якович; 01(13). 05. 1849, м. Миргород, нині Полтав. обл. — 28. 01. 1920, Полтава) — прозаїк, драматург, поет, фольклорист, перекладач, публіцист і громадський діяч. Народився у сім'ї бухгалтера повіт. казначейства. Навч. у Миргород. парафіял. школі (1857–58), Гадяц. повіт. училищі (1858–62). Від 1863 й до кін. життя — на чиновниц. службі на Полтавщині: канцеляр. служитель у повіт. суді в Гадячі (до 1864), письмоводитель, пом. бухгалтера у повіт. скарбництвах Прилук (1866–67) та Миргорода (1867–71). У 1863 під впливом старшого брата І. Рудченка (літ. псевд. — Іван Білик) М. розпочав і свою літ. творчість. Самотужки вивчав франц. мову, читав твори Т. Шевченка, Є. Гребінки, Марка Вовчка, Я. Щоголева, П. Куліша, Ганни Барвінок та ін. Особливе враження справили на нього повісті й оповідання І. Нечуя-Левицького («Дві московки», «Рибалка Панас Круть» тощо). Саме під їхнім впливом М. почав писати прозу. У листопаді 1871 він був переведений на посаду бухгалтера полтав. скарбництва й невдовзі переїхав до Полтави. Спершу оселився в будинку № 14 на вул. Монастирська (не зберігся), де жив до 1891 і написав твори, що стали класикою укр. літ-ри. Першою було надрук. поезію «Україні», що побачила світ 1872 у серпн. числі львів. часопису «Правда» під псевд. Панас Мирний. Утім, справж. дебютом М. стало оповідання «Лихий попутав», опубл. у листопад. та грудн. числах «Правди» цього ж року. Тоді ж М. розпочав роботу над романом «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». Спершу він змалював історію, покладену в основу сюжету роману, в нарисі «Подорожжя од Полтави до Гадячого», потім написав повість «Чіпка». Далі він працював над романом спільно з Іваном Біликом. Робота над твором була завершена восени 1875. Він мав бути надрук. у С.-Петербурзі,

у друкарні М. Стасюлевича, однак 1876 видано Емський указ, тож Іван Білик надіслав рукопис М. Драгоманову в Женеву, де його опубліковано 1880. Це — перший великий реаліст. роман в укр. літ-рі. За кілька місяців до завершення роботи над ним, у березні 1875, полтав. жандармерія у зв'язку зі справою таєм. товариства «Унія» провела в М. обшук. Під враженням від цієї події, а також від арештів учасників «першого ходіння в народ» улітку цього ж року, він написав повість «Лихі люди», надрук. 1880 у Женеві. Восени 1876 М. розпочав роботу над романом «Повія». Перша частина твору вийшла друком у березні 1883 в альманасі «Рада». Це була перша публікація автора в Рос. імперії. 1883 він написав ще кілька видат. творів: «Казку про Правду та Кривду», повість «Лихо давнє й сьогочаснє», істор. драму «Лимерівна». До вершин. здобутків М. належить і оповідання «Морозенко», написане 1884. У цьому ж році він зробив переспів «Слова о полку Ігоревім», стилізувавши його під нар. думу. У лютому 1886 життя письменника круто змінилося — він став нач. 1-го відділу полтав. казен. палати, що накладало на нього багато нових обов'язків. Окрім того, у квітні 1889 він одружився з учителькою музики Полтав. інституту шляхет. дівчат О. Шейдеман. Служба й сімейні клопоти не давали М. змоги творчо працювати: 1886–94 він майже нічого не писав. 1895 М. почав роботу над комедією «Згуба» та перекл. «Короля Ліра» В. Шекспіра, а 1896 повернувся до роботи над третьою частиною роману «Повія». 1899–1900 переклав поему «Гайавата» Г. Лонгфелло. Під впливом цього твору 1901 М. написав містерію «Спокуса», в якій змалював світоглядні засади українців — перша філос. драма в укр. літ-рі. Нова хвиля твор. активності письменника припадає на 1905. Цього року він закінчив роботу над драмою «Не вгашай духу!», де зображено події, пов'язані із зародженням «театру корифеїв», працював над оповіданням «Пригода з “Кобзарем”», став одним із засн. першого в Полтаві укр. щотижн. часопису «Рідний край», в якому друкуватимуть свої твори І. Нечуй-Левицький, Олена Пчілка, М. Кропивницький, Леся Українка, Х. Алчевська, М. Чернявський, Л. Старицька-Черняхівська, С. Черкасенко та ін. Перше число часопису з'явилося в грудні 1905, його відкрила поезія М. «До сучасної Музи». Восени 1906 письменник тяжко захворів на запалення легенів. Лікарі врятували йому життя, але хвороба давалася взнаки. Вона стала причиною того, що навесні 1909 М. склав духов. заповіт, а в грудні цього ж року написав етюд «Робота», в якому сповістив про завершення своєї літ. праці. Аж 1918 М. став одним з авторів і ред. полтав. видавництва дит. літ-ри «Зірка», для якого зробив перекл. п'єси «Царевна

Земляничка» П. Соловйової, зредагував п'єсу «Сирітка» Л. Кущинської, перекл. творів канад. анімаліста Е. Сетона-Томпсона «Сірий ведмідь Ваб», «Вінніпезький вовк», «Спрингфілдська лисиця», кн. К. Евальда «Історія двоногого. Як людина перемогла природу». Остан. публіч. виступ М. відбувся на святі з нагоди 150-річчя з дня народж. І. Котляревського 12 вересня 1919. Твори М. перекладені англ., білорус., болгар., естон., литов., молдов., рос., франц., чес., словац. та ін. мовами. Так, О. Коваленко здійснив англ. перекл. роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» («Do Oxen Low When Mangers Are Full?», К., 1990), а І. Дмитришин переклала франц. мовою оповідання «Пригода з “Кобзарем”» («Une aventure avec le “Kobzar”») для вид. «Anthologie de la littérature ukrainienne du Xle au XXe siècle» (Paris; К., 2004). На Київ. кіностудії худож. фільмів ім. О. Довженка за драмою М. «Лимерівна» знято однойм. кінокартину (1954, постановник В. Лапокниш, у гол. ролі — Т. Алексєєва), за мотивами роману «Повія» — к/ф «Гуляща» (1961, реж. І. Кавалерідзе, у гол. ролі — Л. Гурченко). У Миргороді, на місці, де народився М. (нині вул. Гоголя, № 122/1), у 1999 встановлено пам'ятну плиту з написом: «На цьому місці стояв будинок, у якому народився і жив український письменник Панас Мирний (П. Я. Рудченко) 1849–1920». Його ім'ям названа також місц. заг.-осв. школа № 1, перед якою (вул. Гоголя, № 173/1) у 2007 встановлено пам'ятник письменникові (автор Я. Богданов та учні Миргород. керам. технікуму). У Полтаві 3-ю Кобищанську вул., на якій письменник мешкав у влас. будинку від березня 1903, у 1925 перейм. на вул. Панаса Мирного, а будинок письменника (№ 56) у 1940 перетвор. на Мирного Панаса Полтавський літературно-меморіальний музей. 13 травня 1949 на будинку встановлено мемор. дошку з написом: «В цьому будинку жив видатний український письменник, класик української літератури Панас Мирний (П. Я. Рудченко 1903–1920 р.)». 1951 перед будинком встановлено пам'ятник М. — бронз. погруддя на постаменті з лабрадориту (скульптор О. Олійник, арх. М. Вронський). Ім'ям М. названі вулиця та провулок у Києві, а також вулиці в багатьох ін. містах України, зокрема Броварах, Вінниці, Дніпрі, Дрогобичі, Житомирі, Золотоноші, Івано-Франківську, Калуші, Кривому Розі, Львові, Одесі, Переяславі-Хмельницькому, Рівному, Стрії, Сумах, Ужгороді, Херсоні, Хмельницькому, Чернівцях, Чернігові. 1999 з нагоди 150-ї річниці від дня народж. письменника НБУ викарбував ювіл. монету «Панас Мирний» номіналом 2 грн, а Полтав. обл. рада заснувала щорічну премію його імені (її лауреатами у різний час були такі відомі літератори, як В. Малик, М. Наєнко, В. Пашенко, П. Ротач, М. Степаненко та ін.).

Основні твори

Твори: В 5 т. 1954–55; Зібрання творів: У 7 т. 1968–1971 (обидва – Київ).

Рекомендована література

1. Стешенко І. Панас Мирний. Співець «лиха давнього й сьогочасного» // ЛНВ. 1914. Т. 66, кн. 7–8;
2. Грушевський О. Панас Мирний // Грушевський О. З сучас. укр. літ.-ри. Начерки і характеристики. Ч. І: Українські повісті другої половини ХІХ в. 2-е вид. К., 1918;
3. Коваленко Г. Панас Мирний. Посмертна згадка. П., 1920;
4. Єфремов С. Панас Мирний: Крит.-біогр. нарис. К., 1924;
5. Лепкий Б. До читачів // Хіба ревуть воли, як ясла повні? Роман з народнього життя П. Мирного та І. Білика. К.; Л., [1924]; Марковський М. Як утворився роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» П. Мирного та Ів. Білика: розвідка та додатки. К., 1925;
6. Кирилюк Є. Панас Мирний. Х., 1930;
7. Лавріненко Ю. Про П. Мирного та його роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» // Мирний П., Білик І. Хіба ревуть воли, як ясла повні? Роман. Х.; К., 1932;
8. Білецький О. Панас Мирний // Панас Мирний. Твори: В 5 т. Т. 1. К., 1954;
9. Євдокименко В. Суспільно-політичні погляди Панаса Мирного. К., 1955;
10. Сиваченко М. Історія створення роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». З творчої лабораторії Панаса Мирного та Івана Білика. К., 1957;
11. Грицютенко І. Мова та стиль художніх творів Панаса Мирного («Хіба ревуть воли, як ясла повні?»). К., 1959;
12. Пивоваров М. Майстерність психологічного аналізу (роман «Повія» Панаса Мирного). К., 1960;
13. Антоненко-Давидович Б. На шляху до правди // Панас Мирний. Твори. К., 1965;
14. Сиваченко М. Корифей української прози: Нарис творчості Панаса Мирного. К., 1967;
15. Черкаський В. Панас Мирний: Біографія. К., 1973;
16. Хланта І. Панас Мирний та Іван Білик і народна пісня // Нар. пісні в записях Панаса Мирного та Івана Білика. К., 1977;
17. Грицай М. Панас Мирний: Нарис життя і творчості. К., 1986;
18. Черкаський В. Художній світ Панаса Мирного. К., 1989;
19. Ушкалов Л. Панас Мирний. Х., 2012;
20. Його ж. Реалізм – це есхатологія: Панас Мирний. Х., 2012.

Л. В. Ушкалов

Бібліографічний опис:

Мирний Панас / Л. В. Ушкалов // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-64548>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).